

KEĎ TRADÍCIA EŠTE OSTÁVA SILNOU TÉMOU TVORBY

WHEN TRADITION REMAINS A STRONG THEME OF CREATION

Jana Gregorová

Problematika doznievania tradicionalizmu vo fáze etablovania moderného štýlu začína byť v dobe globalizmu čoraz aktuálnejšia. Rozoberá ju aj predkladaná publikácia, ktorá vyšla v minulom roku v slovenskom jazyku v Brne v Akademickom nakladateľstve CERM. Popisuje diela dvoch architektov a ich publikačnú a organizačnú činnosť v Bratislavskom umeleckom spolku/Pressburger Kunstverein. Kniha prináša nový pohľad na architektonické dianie na Slovensku v prvej polovici 20. storočia, ktoré bolo najmä v začiatočnom období ovplyvnené európskymi architektonickými a umeleckými vplyvmi. Jej prezentácia v brnianskej Vile Stiassny bola spojená s rovnomennou výstavou a konferenciou. Predstavuje kvalitný príspevok k storočnici Československa a k lepšiemu vzájomnému poznaniu časti našich spoločných dejín.

Keď tradícia ešte ostáva silnou témou tvorby... Obsah publikácie

Publikácia sa venuje životu a dielu dvoch architektov, Franza Wimmera a Andre Szönyiho, pôsobiacich v prvej polovici 20. storočia na území dnešného Slovenska. Tvorili v turbulentnom období, v ktorom sa menili spoločenské formácie, národnostné príslušnosti, aj základné filozofické východiská architektonickej a umeleckej tvorby. Pomerne silné tradicionalistické východiská orientované na našom území spočiatku na nemecké kultúrne prostredie sa začínajú spochybňovať a následne nahrádzať novými, reprezentujúcimi moderný spôsob života.

Ich tvorba je dôkazom toho, že v architektúre neexistujú malé úlohy. Spomínaní architekti navrhovali interiéry, rodinné a bytové domy, neskôr aj významné verejné stavby. Napriek silnejším funkcionalistickým tendenciám, formovaným ľavicovou avantgardou, si obaja architekti uchovávali

v tvorbe konzervatívny tradicionalizmus ako svoj osobný architektonický jazyk. Moderný jazyk uplatňovali najmä pri návrhu verejných budov, aj to iba v umiernennej podobe. Preto aj samotná autorka nazvala ich architektonickú produkciu „tradičnou modernou“, alebo „moderným tradicionalizmom“.

Prevažná časť ich realizácií bola postavená v Bratislave, ktorej vtedajší provinčný obraz výrazne ovplyvnili. Pomerne veľký počet realizácií majú aj v Piešťanoch. Väčšina ich diel pochádza zo spoločného ateliéru „Prof. F. Wimmer & A. Szönyi“. Stavali prevažne rodinné domy, vily a neskôr nájomné domy. Do ich repertoára patria aj kostoly, cintoríny, hotely a pamätníky. Zvláštnu skupinu predstavuje obnova či nový návrh sídel šľachty. Pri uvedených dielach, objednávaných prevažne konzervatívnu, intelektuálnu a buržoáznou klientelou, uplatňovali klasické princípy tvorby. Vplyv začínajúcej moderny sa prejavoval iba v detailoch či jednotlivých prvkoch, nesúcich už znaky štylizácie. Výrazný posun k modernému spôsobu navrhovania predstavuje návrh areálu kúpaliska Eva či vila Riviéra v Piešťanoch. Aj vďaka známosti s riaditeľom kúpeľov im bolo vo významnom kúpeľnom meste umožnené naplno rozvinúť transformáciu moderného a zdravého štýlu života do architektúry. Ich snaha o zavádzanie zdravého bývania v mestách sa prejavila aj v návrhoch záhradných miest či obytných záhradných kolónií.

Činnosť oboch architektov bola však oveľa bohatšia ako iba projektovanie. Pôsobili v umeleckom spolku Pressburger Kunstverein, ktorý mal za úlohu združovať všetkých umelcov bez rozdielu príslušnosti k spoločenskej triede, národnostnej skupine či vierovyznania. Táto nadčasovosť a liberálnosť mala v danom období bezpochyby aj politický význam. Architekti sa okrem navrhovania v spoločnom ateliéri venovali aj samostatnej činnosti. Andre Szönyi



EVA BORECKÁ

TRADIČNÁ MODERNA NA
SLOVENSKU. ARCHITEKTI FRANZ
WIMMER & ENDRE SZÖNYI

TRADITIONALISM IN THE MODERN
MOVEMENT IN SLOVAKIA.
ARCHITECTS FRANZ WIMMER AND
ENDRE SZÖNYI

2018, Akademické nakladatelství CERM,
Brno, 126 s.
ISBN: 978-80-720498-75

sa venoval vedeniu časopisu Fórum a architekt Franz Wimmer významne zasiahol do ochrany pamiatok mesta Bratislavy. Jeho činnosť bola ocenená aj v hlavnom meste republiky v Prahe, kde neskôr zastával aj miesto riadneho profesora. Je možné, že aj vplyv Prahy s výrazným podielom nemeckého obyvateľstva významne ovplyvnil orientáciu oboch architektov na nemecké kultúrne korene.

Čím publikácia zaujala

Publikácia je písaná zrozumiteľným jazykom, odbornopopulárnym spôsobom sa venuje pomerne podrobnému popisu architektonickej tvorby oboch autorov v dobe zásadných zmien, formujúcich architektonické dianie na území mladého Slovenska. Prevažná časť ich realizácií bola zistená na území Bratislavy, ktorá v čase ich pôsobenia predstavovala mnohonárodné mesto s výrazným zastúpením nemecko-maďarskej národnosti.

Aj keď ambíciou autorky bolo archívne a bibliografické sumarizovanie diela architektov tradičnej moderny, je možné konštatovať, že výstižným opisom zmien spoločenskej situácie, v ktorej architekti tvorili, dáva ich dielam nový význam. Približuje proces hľadania a dokazuje, že ak diela spĺňajú požiadavky na kvalitnú architektúru, nie je podstatné, či vznikli v duchu tradicionalizmu alebo funkcionalizmu. Kvalitnú architektúru spravidla overí čas. Snaha o rešpektovanie charakteru prostredia, do ktorého nové objekty osádzali, svedčí o tom, že ich tvorba bola programovo kontextuálna. Vtedy výhradne tradičný meštiansky kontext dotvárali architektúrou v duchu tradicionalizmu. Na druhej strane objekty s výraznejším modernistickým charakterom boli osádzané do nového, predtým spravidla nezastavaného prostredia, ktorému mohli prirodzene vtláčať nový charakter. Harmónia a umiernenosť boli v každom ohľade ich hlavnými devízami.

Práca disponuje množstvom autorských fotografií, ilustrujúcich pôvodnú podobu zachovaných aj narušených či už dnes zaniknutých autorských diel. Dôsledne mapuje a verifikuje lokalitu a mieru zachovania pôvodnosti projektovaných diel v samostatnej tabuľkovej časti. Súčasťou publikácie je bohatý poznámkový aparát, svedčiaci o dlhodobom výskume autorky na danú tému. V závere sú pomerne podrobne spracované remeselné detaily a charakteristické znaky tvorby oboch autorov. Dokumentujú ich autorský, často až typovo uplatňovaný, rukopis. Ukážky podobných krbov v interiéroch obývacích miestností, rovnakých drevených žalúzií na oknách či arkierov na fasádach, umiestňovaných do logických urbanistických a architektonických polôh, svedčia o tom, že overené riešenia si klienti radi objednávali. Sochársko-architektonické formovanie akcentov portálov, schodísk či balkónov zasa svedčí o spolupráci

so sochárom. Umelecké stvárnenie architektúry je možné prirovnať k tvorbe významného architekta Josipa Plečnika. Na Slovensku však, žiaľ, tento typ architektúry dlhodobo ostával na okraji záujmu.

Celospoločenský význam publikácie

Asi nie je náhoda, že publikácia s prezentovaním tradicionalizmu v tvorbe uzrela svetlo sveta v dobe tvrdej globalizácie, stierajúcej rozdiely medzi jednotlivými kultúrnymi kontextami.

Možno sme mali problém akceptovať skutočnosť, že kvalitnú architektúru na našom území v prelomovom období vzniku Československa produkovali architekti nemeckého a maďarského okruhu, ktorých diela boli v ére socializmu hodnotené ako cudzie vplyvy nehodné nasledovania. Možno sa týmto neobjektívnym odmietaním tradicionalistickej, neslovenskej architektúry dal priestor pre preferenciu modernej slovenskej architektúry vzniknutej po roku 1918. Faktom však ostáva, že unifikovaný globálny svet nás núti opätovne prehodnocovať klasické východiská architektonickej tvorby a v tejto súvislosti nastoluje problém kultúrnej identity.

O prehodnocovaní všeobecne kladných vzťahov k vytváranému umelému prostrediu hovorí aj vedecká teória architektúry podľa Nikosa Salingarosa v publikácii Martina Horáčka,¹ ktorý popisuje vytváranie štruktúrovaného rádu v prostredí, v ktorom sa človek optimálne identifikuje. K pomerne objektívnym tvrdeniam ho priviedlo skúmanie výsledkov bádania v danej problematike v oblasti teórie vcítania, evolucionizmu, tvarovej psychológie, kognitívnej neurovedy a neuroestetiky či samotnej medicíny. Výsledky poukazujú na skutočnosť, že práve tradičná architektúra dané požiadavky na kvalitné prostredie spĺňa, zatiaľ čo moderná architektúra mnohé z uvádzaných princípov

zámerne neguje. Toto poznanie vytvára základ pre opätovné naformulovanie zásad jednej z alternatív udržateľnej architektúry aj v súvislosti s udržateľnosťou obnovy pamiatkovo chránených štruktúr. Pamiatkové štruktúry, ktoré boli doteraz prevažne tradičného typu, sa začínajú dopĺňať aj o pamiatky moderny, a preto nútia pamiatkovú obec, aby rámce ochrany v zmysle uvádzaných skutočností aktualizovala.

Záver

Na záver možno konštatovať, že diela prezentovaných autorov predstavujú umiernenú a kontextuálnu produkciu, silne ovplyvnenú požiadavkou o harmóniu a vytvorenie pocitu domova. Aj keď autorka publikácie túto skutočnosť naznačila iba okrajovo, je zrejmé, že práve tieto hodnoty ich tvorby je možné oceniť ako nadčasové.

Hľadanie východísk architektonickej tvorby v transformácii tradicionalistických princípov v nastupujúcom období moderny je dôležitým článkom vo formovaní podoby storočnej československej architektúry. Je veľmi inšpirujúce a môžeme očakávať, že aj v budúcnosti výraznejšie ovplyvní formovanie architektonických trendov, čerpajúcich zo svojich kultúrnych koreňov. Upevňovaním vlastnej kultúrnej identity je možné vrátiť zdravú diverzitu aj do oblasti ochrany a tvorby životného prostredia. Spôsob a forma budú už zákonite zodpovedať dobe, kedy sa proces udeje. Predkladaná publikácia môže bezpochyby poskytnúť množstvo inšpirácií a priblížiť tak spôsob myslenia architektov, ktorí v minulosti podobným procesom prešli.

¹ HORÁČEK, Martin, 2013. *Za krásnejší svet. Tradicionalizmus v architektúre 20. a 21. storočia. Toward a more beautiful world. Traditionalism in architecture of the 20 and 21 centuries.* Brno: VUT v Brně, VUTIUM, s. 47 – 85.